

פרשת אמור - " ולא תחללו, את-שם קדשי " - על " מבחן המראה "

ד"ר זאב פרידמן- מנכ"ל המרכז הישראלי לאפוטרופסות

אירוע מוכר שכך קורה. אנו פוגעים ברכבנו ברכב חונה וגורמים נזק למראה של הרכב, אף אחד לא רואה אותנו. האם נשאיר פתק לבעל הרכב שגרמנו לו נזק. הנה לנו אירוע שמייצג תסמונת הקרויה - "מבחן המראה", שבה אני רוצה לדון בפרשתנו, שיש לה הרבה מה לומר אודותיה.

"מבחן המראה" הוא אותו מבחן עצמי, שבו אנו משירים מבט לעבר המראה שבה משתקפת דמותנו, שלה אנו מחויבים לתת דין וחשבון אמיתי על מעשינו. ב"מבחן המראה" משתקף המרחב הפנימי האמיתי שלנו, של אותו הסיטואציות שאחרים לא תמיד ראו אותן ולא תמיד מודעים לקיומן, אבל אנחנו כן יודעים ומכירים אותן. אנו יכולים לשקר את האחרים, אבל ב"מבחן המראה" איננו יכולים להעמיד פנים ולשקר את עצמנו. זה אותו מבחן, הבוחן אמיתית את תו התקן המוסרי והערכי שלנו, בעיני עצמנו.

פרשתנו מסיימת את מפרט קודקס קדושים שבו החילונו בפרשת קדושים הקודמת: "וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לְאמֹר. דַּבֵּר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ: כִּי קְדוֹשׁ, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם " (יט', א'-ב'), ובפרשתנו בפסוקים: " וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לְאמֹר. דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בְּנָיו, וְאֶל כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ, אֲלֵהֶם..... וְשַׁמְרֶתֶם, מִצְוֹתַי, וְעֲשִׂיתֶם, אֹתָם: אֲנִי, יְהוָה. וְלֹא תִחַלְלוּ, אֶת-שֵׁם קְדוֹשִׁי, וְנִקְדַּשְׁתִּי, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אֲנִי יְהוָה, מְקַדְּשְׁכֶם. הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לִהְיוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים: אֲנִי, יְהוָה " (כב', יז' – לג').

המשמעות של פסוקים אלו היא: קידוש שמו של הקב"ה בעולם.

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה, ה', א', אומר: " כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה, שנאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו, שנאמר: ולא תחללו את שם קדושי".

כיצד היא הפרקטיקה בקידוש שמו של הקב"ה ?

במסכת יומא, פו', ע"א נאמר: " ומיקחו ומתנו בשוק נאה ונושא ונותן באמונה".

הרמב"ם ב"אגרת השמד"- מאמר "קידוש השם", שאותו כתב ליהודי ספרד ומרוקו בשנת 1165 כותב: " מחמת שהוא ידוע אצל הכול בחסידות...הרי זה חילל את השם...שיהיה אדם חכם מתנהג עם בני אדם התנהגות גרועה וכעורה במיקחו וממכרו ובמשאו...ולא יהיה מתנהג עם בני אדם במידות נעלות והגונות, הרי זה חילל את השם".

כיצד משתקפים דברי הרמב"ם ב"מבחן המראה" ?

אדם יכול להחמיר על עצמו בחומרות חיצוניות של כשרות בהידור מופרז, למשל, בכשרות והידור של סוכה וארבעת המינים, או בפירות וירקות של שנת שמיטה, אך לא ינהג ביושרה "כמענטש", בכל הקשור למשא ומתן ביושר ובאמונה עם זולתו. אדם כזה יכול למשל בלי למצמץ, לזייף במשקל במוכרו מוצרים ללקוחות. אדם כזה עלול להונות לקוחות במתן שירותים, ולהסתיר במפגיע מידע על זכויות של לקוחות. אדם כזה עלול להונות ולשקר את חברו או את בן / בת זוגו. אנו יודעים שכאשר אדם נפטר מן העולם ישאלו אותו בבית דין של מעלה: "האם נשאת ונתת באמונה"(מסכת שבת, לא', ע"א).

הנה לנו "מבחן המראה", כאשר אותו אדם נתפס לעיתים בעיני החברה כביכול, כחכם או חסיד או בן תורה, כפי שהוא משתקף באריזה החיצונית שלו, אבל במרחב הפנימי המוסרי והערכי שלו הוא חלול, בכך שהוא אינו נושא ונותן עם הבריות ביושר ובאמונה.

הקב"ה ישכון בתוכנו, - במרחב האמיתי הפנימי שלנו ולא במעטפת החיצונית שלנו, כפי שנאמר בפרשתנו: " וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לְאמֹר. דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אֲנִי יְהוָה, מְקַדְּשְׁכֶם " , המקביל לפרשת "תרומה": " וְעָשׂוּ לִי, מִקְדָּשׁ; וְשִׁכְנָתִי, בְּתוֹכָם " (שמות, כה', ח'). רבי משה אלשיך שחי בצפת במאה ה-16, מעניק משמעות עמוקה ל " וְשִׁכְנָתִי, בְּתוֹכָם " וכך הוא מפרש: " כי הנה שמעתי לומדים מכאן, כי עיקר השראת שכינה באדם הוא, ולא בבית...שהם

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

בעצמם יהיו משכן ומדור אל השכינה...כי היכל ה' המה ... כי נפשותם הם המשכן האמיתי ". הקב"ה ישכון רק בהיכלי בשר ודם, לא בניראות החיצונית, אלא רק בפנימיות של האדם.

"מבחן המראה" מתעצם בציווי של : "לא-תקלל חרש ולפני עור, לא תתן מכשל; ויראת מאלהיך, אני יהוה". (ויקרא, יט', יא'- יד'). הציווי כורך בכפיפה אחת את החרש ואת העיוור. שכן, החרש הרי לא שומע שמקללים אותו, אז לכאורה מה כל כך נורא בדבר ?

מסביר הרמב"ם בניתוח פסיכולוגי בספר המצוות, מצווה שיז : " והיה עולה בדעתנו שכוונת התורה שאסרה קללת אדם מישראל היא : אם הוא שומע את זה מחמת הבושה והצער המגיעים לו (שרק אז היא אסורה). אבל קללת החרש, כיון שאינו שומע ואינו מצטער בכך, הרי אין חטא בדבר. לפיכך השמיענו שהוא אסור, והזהיר עליו, לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". כלומר, "מבחן המראה" של המקלל את החרש, רלוונטי לדיאגנוזה האישית של האדם את עצמו, כאשר הוא בוחן עצמו במראה בסיטואציה זו. גם בעניין של " לפני עיוור לא תיתן מכשול "נמצא במסכת מועד קטן, ה', ע"א : " רמז לציון קברות מן התורה מניין ? אביי אמר מהכא : ולפני עיוור לא תיתן מכשול".

נחמה ליבוביץ' בפרשנותה בעלת האוריינטציה החברתית שלה, כותבת בהקשר לכך בפרשת "קדושים" : " הנה יושב האיש בביתו ויודע כי בית עלמין יש בסביבתו ואין הוא מסומן, ועלול כוהן ללכת בו ולהיכשל בדבר עבירה, ולא קם ולא זע, הכיצד- יטען האיש- האני עברתי על " לפני עיוור לא תיתן מכשול?- הלא לא פתיתי, לא גיריתי, לא דברתי על לב מישהו, לא נתתי עצות ולא סייעתי ידי עושי מעשה. בביתי ישבתי ולא ראיתי איש- מה לכם כי תלינו עלי ?! התורה מלמדת אותנו כי גם בשב ואל תעשה, גם תוך פסיביות גמורה, גם בהתרחקות מחיי חברה ומפעילות בחברה, גם תוך הסתגרות גמורה בדי' אמות שלך, של חייך הפרטיים, אינך יכול לגול מעל עצמך את האחריות לנעשה בחברה, לעוול, לחמס, לרוע. כי בזה שלא מחית, שלא הרמת כשופר קולך, שלא ציינת קברים ומקומות תורפה, בזה כבר האחריות לרע שנעשה רובצת עליך ועברת על " לפני עיוור לא תיתן מכשול".

פרשת אמור, מציבה רף גבוה לכוהנים, נורמות שאינן נדרשות מבני הקהילה שאינם כוהנים. לא להיטמא לנפש, לא לקרוח קרחה, לא לגלח את פאת הזקן, לא לשרוט שרטת. כל אלה, כך מעידה התורה, הופכים אותם לקדושים. ועוד, לא לקחת אישה זונה וחללה וגרושה. עוד יותר מהם הכהן הגדול. עליו נאסר לפרוע שערו ולפרוס את בגדיו, להיטמא אפילו לקרוביו. הוא חייב לקחת אישה בתולה. אפשר להוסיף לכך את כל המומים הפוסלים את הכוהנים, ונקבל גם את השלמות הגופנית החיצונית כחלק משדה הקדושה.

כל אלו נראים כדרישות של מעטפת חיצונית ולא פנימית. הנטייה הטבעית שלנו, היא להקפיד על הנורמה החיצונית, הואיל והיא מסמנת את השלם כביכול בעיני האחרים. חשוב לנו מאד איך אנו נתפסים או נראים בעיני אחרים. אך איך נדע לטפל ולנהוג במרחב המוסרי הפנימי שלנו, אם אחרים לא רואים אותו ?!

השאיפה להקפדה כפייתית על השלמות של המעטפת והאריזה החיצונית הנראית לאחרים, כאשר המהות הפנימית הנסתרת שלנו לעיני כל היא פגומה וחלולה, מוצאת ביטוי בדברי החכם באדם, שלמה המלך : "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם" (קהלת ז' ט"ז). קהלת מציג נורמה על דרך השלילה - הצדיקות הרבה אינה ראויה. אני מבקש לפרש את דברי קהלת, בהקשר ל"מבחן המראה", כביקורת על אותם אלו הנותנים משקל יתר לניראות שלהם בעיני אחרים, בכל הקשור לאריזה החיצונית שלהם, של כביכול "קדושים בעיני אלוקים" ולא "קדושים בעיני אדם", בכל הקשור למהות הפנימית שלהם שדורשת ותובעת התנהגות של מוסר וערכים ביחס לזולתנו.

בסוף המאה ה-12 ותחילת המאה ה-13, חובר באשכנז ספר חסידים. כנראה שהאיש שחיבר אותו היה רבי יהודה החסיד. הספר פנה אל קהילת החסידים, דהיינו, אנשים שרצו ללכת עד הקצה וחתרו אל השלמות. כך כותב רבי יהודה החסיד :

'אל תהי צדיק הרבה' (קהלת ז' ט"ז). הרי שהייתה אישה טובעת בנהר ובידך להציל, אל תאמר אני מניחה לטובע כי איך אלך ואראה את ערותה למה תשומם ויחשב לך עוון ותענש". (סימן קכ"ו)

משדרי ההנהלה, הגן הטכנולוגי, בנין 1 כניסה ג' מלחה, ירושלים 96951 טל: 02-6490000 פקס: 02-6795040

אפוטרופסות – שקט נפשי וביטחון אישי

התאגיד הציבורי הגדול והוותיק בארץ לשירותי אפוטרופסות ללא מטרות רווח, שהוקם ע"י האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, הפועל בשקיפות, בשותפות ובתדעית שירות.

www.apotropus.org

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

הרב ולדנברג, בעל ציץ אליעזר, (1915-2006) נדרש ל"אל תהי צדיק הרבה", בהקשר ל"מבחן המראה", בהתייחסותו לאלה הנעזרים במראה, כדי להקפיד על המקום המדויק של תפילין של ראש: **"ועל העושים זאת מתורת חסידות ניתן להזכיר להם העובדה המעניינת המסופרת בהגהות מרדכי בעירובין לדי' מ"ב, דמסופר שם דהרשב"ם היה שפל עינים, דתמיד העצים עיניו מראות ברע, ופעם רצה לעלות בקרון אשר סוס ופרד מושכין בו, ולא הרגיש, איתרחיש ליה ניסא ונזדמן שם אחיו רבינו תם, אמר לו: "אל תהי צדיק הרבה" שא מרום עיניך והנה סוס ופרד לקראתך. וכך אפשר בדומה לזה לומר לכאלה אשר משום התחסדותם לא חלים ולא מרגישים הכיעור והמוזרות שבדבר להסתכל עבור כן בבית הכנסת במראה שבידם, או לחפש הבבואה שלהם באיזה דלת זכוכית שבאיזה ארון ספרים שבבית הכנסת.**[חלק י"ב סימן ו'].

כלומר, בהקשר לנושא דיונונו על "מבחן המראה", הנה לנו שימוש במראה, לקדש את חיצוניותנו ולא את פנימיותנו. יש לנו במקרה זה עיסוק אובססיבי כיצד התפילין של ראש ימוקמו במדויק על ראשנו. הניראות החיצונית הופכת גם במקרה זה להיות הדבר החשוב ביותר. **"מבחן המראה", משגר לנו מסר ברור, לבחון באופן אמיתי את פנימיותנו בעיני עצמנו ולא דווקא בעיני אחרים.**

"מבחן המראה" של קהילת "קדושים תהיו" וקידוש שמו של הקב"ה בתוכנו, מחייב שימוש תמידי במבחן המראה האישי שלנו בעיני עצמנו. עלינו לתת דין וחשבון לעצמנו מידי יום ביומו (מומלץ בסוף היום לפני השינה, כך אני נוהג לעשות מידי יום, עת אני מיישר פניי למראה) : האם נשאנו ונתנו באמונה וביושר עם אחרים? האם השארנו פתק על שמשות רכב שפגענו בו בחניה ולא ראה זאת איש? האם רכשנו תואר שלא ביושר? האם דיווחנו לרשויות על היותנו עדים לפגיעה של אדם באדם אחר? האם עשינו מעשה בהיותנו עדים לעשיית עוולה ועושה בחסר ישע? האם נהגנו ביושר ובהגינות כלפי משפחתנו, חברינו וקהילתנו? דוגמאות לא חסרות.

האם ב"מבחן המראה" שלנו ישתקפו : **"מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם"** (משלי, ט', 17) ?

במחזה **"הדיבוק" מאת ש. אנסקי (1920, בתרגומו של ביאליק)**, שהוא מחזה קלאסי ל"מבחן המראה" מסופר משל, בו מבקש רב ממכובד עשיר להביט החוצה מבעד לחלון ולתאר את אשר הוא רואה. הגביר אומר : "רואה אני בני אדם." ואז לוקח הרב את הגביר אל מראה המוצבת בחדר וחוזר על שאלתו. הגביר עונה : "רואה אני את עצמי." אומר הרב : **"כאן זכוכית וכאן זכוכית, אלא שהזכוכית של המראה מחופה היא כסף קצת, והמשמש בה שוב אינו רואה בני אדם, אלא את עצמו."** עלינו לראות עצמנו ב"מבחן המראה", לא בהכרח, ביחס למה שאנשים חושבים עלינו או כיצד רואים או יראו אותנו, אלא ביחס לאמת הפשוטה בעיני עצמנו, לראייתנו האמיתית, מה אנשים באמת צריכים או נזקקים מעמנו. קידוש שמו של הקב"ה איננו נוכח רק באירועים יוצאי דופן ודרמטיים, אלא בעיקר נוכח בשגרת חיי היום יום. הוא רלוונטי לכל אחד מאיתנו.